

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
«ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Факультет психології
Кафедра філософії, соціології та релігієзнавства

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Синергетична методологія в дослідженні феномену моралі

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий) PhD

Освітньо-наукова програма: «Філософія»

Спеціальність: 033 «Філософія»

Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки»

Форма навчання – денна, заочна

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 12 від “25” червня 2021 р.

м. Івано-Франківськ – 2021

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Компетентності
5. Результати навчання
6. Організація навчання курсу
7. Система оцінювання курсу
8. Політика курсу
9. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Синергетична методологія в дослідженні феномену моралі
Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти (доктор філософії)
Викладач (-і)	Надурак Віталій Вікторович
Контактний телефон викладача	0342 (59-60-15)
E-mail викладача	vitalii.nadurak@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Цикл дисциплін вільного вибору студента
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 годин.
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua
Консультації	Консультації проводяться за запитом аспіранта в зручний для всіх сторін час як в очній формі, так і з використанням різноманітних сучасних електронних засобів комунікації.
2. Анотація до курсу	
<p>Навчальна дисципліна «Синергетична методологія в дослідженні феномену моралі» є складовою програми підготовки аспірантів спеціальності 033 Філософія.</p> <p>Феномен моралі з давніх часів знаходиться у фокусі уваги багатьох дослідників. Отож, сьогодні існує чимало різноманітних концепцій моралі, які пояснюють її походження та специфіку функціонування. Водночас ці питання залишаються ще багато в чому дискусійними, адже попри наявність значної кількості теоретичного і фактичного матеріалу, дослідники далекі від того, щоб вважати розв'язаною проблему сутності феномену моралі. Значним потенціалом для таких досліджень володіє синергетика, яка останнім часом успішно використовується для дослідження морального виміру буття. Її ефективність зумовлена тим, що вона дає змогу вивчати мораль системно, тобто бачити її структуру і зв'язок з іншими явищами. Крім того (і це особливо важливо), синергетика зосереджується на динаміці розвитку моралі, вивчаючи механізми самоорганізації різноманітних її структур та значення хаосу, нестабільності в цьому процесі. Таким чином, вивчення синергетики є цінним інструментом для тих, хто прагне досліджувати мораль як складний, системний феномен.</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Мета навчальної дисципліни полягає в тому, щоб розвинути в молодих науковців цілісне та глибоке уявлення про можливості та перспективи застосування синергетичної методології у дослідженні феноменів морального буття та вміння використовувати здобуті знання в практичній науковій діяльності.</p> <p>В результаті навчання аспірант повинен:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Знати основні принципи синергетики; – Демонструвати здатність описувати особливості процесів самоорганізації в моралі; – Знати структуру моралі як відкритої складної системи; – Розуміти специфіку відкритості феномену моралі; – Вміти виявляти структурні зв'язки у феномені моралі; – Розуміти особливості нестабільності у розвитку та функціонування моралі; – Демонструвати знатність аналізувати перебіг процесів у моралі з точки синергетики; – Розуміти як проявляється нелінійність у сфері моралі; 	

- Демонструвати здатність застосовувати набуті знання під час проведення наукової роботи;
- Бути здатним вести науковий діалог щодо функціонування моралі як синергетичної системи.

4. Компетентності

Загальні:

ЗК1. Здатність критично осмислювати події та явища, використовувати філософську рефлексію для формування власної світоглядної позиції, системного наукового світогляду та загального культурного світогляду.

ЗК2. Здатність формувати дослідницьке поле власного оригінального наукового дослідження у відповідності до сучасної парадигми наукового знання.

ЗК3. Здатність виявляти евристичні можливості та межі наукової методології та використовувати релевантний дослідницький інструментарій.

ЗК4. Здатність аналізувати інформацію подану в різних наукових джерелах, формувати на їхньому тлі власну дослідницьку позицію, представляти результати дослідження у вигляді презентацій та професійно вести наукову дискусію.

ЗК8. Здатність визначення нових перспективних напрямів наукових досліджень у галузі філософії та партнерських можливостей їхньої реалізації на основі принципу спільного блага.

Спеціальні (фахові):

СК1. Здатність до опанування глибинними знаннями в галузі філософії та на межі предметних галузей, зокрема засвоєння теорії та методології історико-філософського дискурсу, концептів, парадигм світової філософії.

СК2. Розуміння значення філософських концепцій в історії людства та їхньої важливості для розв'язання актуальних проблем сьогодення.

СК3. Здатність аналізувати соціокультурні явища та процеси з позиції фундаментальних етико-філософських принципів і знань, класичних та новітніх дослідницьких підходів та методів.

СК6. Здатність планувати й організувати науково-дослідну та викладацьку діяльність у галузі філософії, зокрема ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні інноваційні просвітницькі проекти.

СК7. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері філософії, етики та дотичних до них міждисциплінарних напрямів, які можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

5. Результати навчання

ПР1. Знати зміст найважливіших філософсько-світоглядних проблем, основні етапи розвитку філософії, наукового знання, усвідомлювати роль філософії як культурного феномену та соціального інституту, використовувати філософську рефлексію для формування власної світоглядної позиції.

ПР3. Виявляти основні тенденції розвитку науки й наукових досліджень у сучасному світі, оцінювати актуальність запланованих досліджень, використовувати філософсько-світоглядні здобутки минулого для осмислення наукових проблем сьогодення, визначати перспективи подальших наукових розвідок.

ПР4. Дотримуватися при формуванні дослідницького поля власного оригінального наукового дослідження засадничих принципів логіки наукового пізнання, використовувати релевантну дослідницьку методологію.

ПР5. Застосовувати у своїй науково-дослідній роботі інструментарій і методологію міждисциплінарного характеру.

ПР6. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел на основі сучасних методологій наукової діяльності з використанням

інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій.

ПР10. Застосовувати у своїй науково-педагогічній діяльності фундаментальні філософські знання, концепти, теорію та методологію світового історико-філософського дискурсу, знання на межі предметних галузей.

ПР11. Уміти інтегрувати зміст історико-філософських ідей, фундаментальних етико-філософських проблем, принципів і уявлень, класичних та новітніх дослідницьких підходів та методів у контекст осмислення та розв'язання актуальних теоретичних і практичних проблем сучасності і, зокрема, українського суспільства.

ПР12. Розробляти та застосовувати методологічну базу власного наукового дослідження для вирішення актуальної наукової/ практичної проблеми в галузі філософії.

ПР14. Кваліфіковано виконувати оригінальні філософські дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у галузі філософії, етики та дотичних до них міждисциплінарних напрямках, які можуть бути опубліковані у провідних вітчизняних та міжнародних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

ПР18. Застосовувати навички культурно-просвітницької діяльності, спрямованої на популяризацію філософських знань і піднесення рівня філософської культури в сучасному світі.

6. Організація навчання курсу

Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	20
семінарські заняття / практичні / лабораторні	10
самостійна робота	60

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
3	Філософія	2	Вибіркова

Тематика курсу

Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
Тема 1. Історія та основні принципи синергетики 1.1 Історія виникнення та розвитку синергетики. 1.2 Основні принципи синергетики. 1.3 Специфіка застосування синергетичної методології в соціогуманітарних науках.	Лек. та сем.	№3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 16, 17 зі списку рекомендованої літератури	2 години лекцій, 2 години семінарів та 9 годин самостійної роботи	пропорційна	4 міс.

<p>Тема 2. Основні елементи структури системи суспільної моралі в контексті синергетичного підходу</p> <p>2.1 Мікро та макрорівні ССМ</p> <p>2.2 Принципи підпорядкування та циклічної причинності у взаємодії мікро та макрорівнів ССМ.</p> <p>2.3 «Мораль як ідеал» та «практично орієнтована мораль» як основні рівні макрорівня моральної свідомості.</p>	Лек. та сем.	№ 1, 2, 3, 4, 5, 7 зі списку рекомендованої літератури	4 години лекцій, 1 година семінарів та 7 годин самостійної роботи	пропорційна	4 міс.
<p>Тема 3. Відкритість, нелінійність, самоорганізація в системі суспільної моралі та специфіка її еволюції</p> <p>3.1 Свідчення відкритості ССМ.</p> <p>3.2 Нелінійність розвитку та функціонування ССМ.</p> <p>3.3 Самоорганізація системи суспільної моралі</p> <p>3.4 Основні ознаки та особливості еволюції системи суспільної моралі.</p>	Лек. та сем.	№ 1, 3, 4, 5, 7 зі списку рекомендованої літератури	4 години лекцій, 1 година семінарів та 9 годин самостійної роботи	пропорційна	4 міс.

<p>Тема 4. Принцип відкритості в системі суспільної моралі 4.1 Поняття про керуючі фактори ССМ. 4.2 Мораль та потреба співжиття. 4.3 Мораль та біологічна природа людини. 4.4 Мораль та релігія. 4.5 Мораль та культура. 4.6 Мораль та економічна сфера суспільного життя.</p>	Лек. та сем.	№ 1, 3, 4, 5, 7 зі списку рекомендованої літератури	4 години лекцій, 2 години семінарів та 9 годин самостійної роботи	пропорційна	4 міс.
<p>Тема 5. Принцип нестабільності в розвитку ССМ 5.1 Моральний хаос 5.2 Біфуркації в розвитку ССМ</p>	Лек. та сем.	№ 1, 3, 4, 5, 7, 11, 12 зі списку рекомендованої літератури	4 години лекцій, 2 години семінарів та 5 годин самостійної роботи	пропорційна	4 міс.
<p>Тема 6. Синергетика та можливості впливу на розвиток ССМ 6.1 Доцільність впливу на суспільну мораль. Передумови ефективного впливу на суспільну мораль. 6.2 Вплив на керуючі фактори ССМ 6.3 М'які точкові впливи</p>	Лек. та сем.	№ 1, 3, 4, 5, 7, 8 зі списку рекомендованої літератури	2 години лекцій, 2 години семінарів та 5 годин самостійної роботи	пропорційна	4 міс.

<p style="text-align: center;">6. Система оцінювання курсу</p> <p>Загальна система оцінювання курсу</p>	<p>оцінювання курсу</p> <p>Оцінка за змістовий модуль №1 виставляється на основі поточної успішності аспіранта, яка встановлюється шляхом опитування на семінарських заняттях та оцінки інших виконаних ним робіт за темами (50 балів).</p> <p>Оцінка за змістовий модуль №2 виставляється на основі результату контрольної роботи. Робота оцінюється за 50-бальною шкалою.</p> <p>Додавши суми балів за змістові модулі, ми отримуємо підсумкову оцінку аспіранта.</p>
<p>Вимоги до письмової роботи</p>	<p>Письмова робота виконується у вигляді тесту, який ґрунтується на тих питаннях, які виносились на лекційні та семінарські заняття. В кожному питанні тесту одна правильна відповідь. Загальна кількість питань – 25.</p>
<p>Семінарські заняття</p>	<p>На семінарських заняттях оцінювання відбувається за 5-бальною шкалою. Наприкінці семестру середнє арифметичне усіх оцінок перемножується на 5.</p>
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Для допуску до підсумкового контролю знань аспірант має набрати мінімум 25 балів.</p>
<p>7. Політика курсу</p>	
<p><i>Про роботу на заняттях.</i></p> <p>Робота на заняттях відрізняється партнерськими стосунками аспіранта з викладачем. Таким чином викладач відіграє роль досвідченішого колеги, який разом з яким аспірантом розбирає поставлені проблеми. Проблемно зорієнтоване навчання (формулювання проблеми, гіпотези, розв'язок) є відмінною рисою курсу, адже в такий спосіб аспірант не тільки засвоює специфічний матеріал курсу, але й відпрацьовує основні складові наукової роботи.</p> <p><i>Про академічну доброчесність:</i></p> <p>Очікується, що аспіранти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлюючи наслідки її порушення, що визначається Положенням про запобігання та виявлення плагіату у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату/.</p> <p><i>Про відвідування занять:</i></p> <p>Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що аспіранти відвідають лекції і практичні заняття курсу</p>	
<p>8. Рекомендована література</p>	
<ol style="list-style-type: none"> Надурак В. В. Система суспільної моралі: синергетичний підхід [Текст]: монографія [Текст]. - Ів.-Франківськ : Прикарпатський нац. ун-т ім. В.Стефаника, 2014. - 230 с. Haken H. Mesoscopic level in science – some comments / Hermann Haken // Micro, Meso, Macro: Addressing Complex Systems Couplings. – World Scientific, 2005. – P. 19–24. Haken H. Synergetics. Basic concepts / Herrman Haken // Encyclopedia of Complexity and System Science. – Springer, 2009. – P. 8926–8946 Haken H. Synergetics. Introduction to / Herrman Haken // Encyclopedia of Complexity and System Science. – Springer, 2009. – P. 8946–8948. Апресян Р. Г. Понятие общественной морали / Р.Г. Апресян // Общественная мораль: философские, нормативно-этические и прикладные проблемы. – М. : Альфа-М, 2009. – С. 15-35. Беляева Е. В. Метаморфозы нравственности: динамика исторических систем нравственности / Е. В. Беляева. – Минск : Экономпресс, 2007. – 464 с. 	

6. Буданов В. Г. Методология и принципы синергетики / В. Г. Буданов // Філософія освіти. – 2006. – № 1 (3). – С. 143–173.
7. Дробницкий О.Г. Понятие морали [Текст]: историко-критический очерк [Текст]. - М. : Наука, 1974. - 385 с.
8. Князева Е., Курдюмов С. Основания синергетики. Синергетическое мировидение. – М. : КомКнига, 2005. - 240 с.
9. Майнцер К. Сложность и самоорганизация. Возникновение новой науки и культуры на рубеже века / К. Майнцер // Вопросы философии. – 1997. – № 3. – С. 48-62.
10. Пригожин И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс. – М.: Прогресс, 1986. — 432 с.
11. Пригожин И. Философия нестабильности / И. Пригожин // Вопросы философии. – 1991. – № 6. – С. 46–52.
12. Синергетика і проблема морального хаосу [Текст]// Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки [Текст]. - Плай, 2009. - Вип. XII. - С. 107 - 113.
13. Хакен Г. Можем ли мы применять синергетику в науках о человеке? [Электронный ресурс] / Г. Хакен. – Режим доступа : <http://spkurdyumov.ru/what/primenyat-sinergetiku-v-naukax-o-cheloveke-german-xaken/>.
14. Хакен Г. Самоорганизующееся общество / Герман Хакен // Синергетическая парадигма : Социальная синергетика. – М. : Прогресс-Традиция, 2009. – С. 350–369.
15. Хакен Г. Синергетика : Иерархия неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах / Герман Хакен. – М. : Мир, 1985. – 424 с.
16. Хакен Г. Синергетика [Текст] [Текст] : монография / под ред. Климонтовича Ю. Л., Осовца С. М. - М. : Мир, 1980. - 408 с.
17. Хакен Г. Синергетика как мост между естественными и социальными науками / Г. Хакен // Синергетическая парадигма : Человек и общество в условиях нестабильности. – М. : Прогресс-Традиция, 2003. – С. 106–122.

Викладач Надурак Віталій Вікторович